

**Pío
Baroja**

**Zo is
de
wereld**

Roman

Uit het Spaans vertaald met nawoord
door Frans Oosterholt

Eerste druk
2013

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel:

El mundo es así

©2013 Heirs of Pío Baroja

Nederlandse vertaling en nawoord:

©2013 Frans Oosterholt /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

This book was negotiated through

Ute Körner Literary Agent s.l.,

Barcelona - www.uklitag.com and

Marianne Schönbach Literary Agency

Illustratie omslag:

Gravure door Ricardo Baroja

ISBN 9789491495434

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

Meld u aan voor onze nieuwsbrief

door een bericht te sturen aan:

info@mkw-uitgevers.nl

VOORWOORD

I

HET HUWELIJK VAN JUANITO VELASCO

De jonge Velasco was een elegante verschijning en een echte *sportsman*; deze rijke knaap, zoon van een wijnbouwer uit La Rioja, strooide kwistig met geld, probeerde diverse studies en sporten uit en besloot ten slotte schilder te worden.

De kunst is als een zacht bed voor ons beroepsluiakken. Zodra die waarheid tot iemand doordringt, verklaart hij zichzelf kunstenaar, schrijver of schilder, musicus of dichter.

De anderen, te beginnen bij de familie en de vrienden, accepteren deze plechtige individuele proclamatie bijna nooit, want ze vatten haar op als een uitvlucht, een handige smoes om niet te hoeven werken.

Als de luiak zich mettertijd toevallig ontpopt als een eerbiedwaardig kunstenaar, dan wordt zijn luiheid hem niet kwalijk genomen: het is een bijkomstige schoonheid, een bekoorlijke moedervlek; maar als de vermeende kunstenaar niets produceert wat de moeite waard is, dan wordt zijn luiheid rondgebazuind en verandert ze in de ogen van zijn kennissen in iets misdadigs, akeligs en afstotends.

In dit geval, net als in alle andere gevallen, vindt succes het recht aan zijn zijde.

Velasco's kunstzinnige besluit viel samen met de dood van zijn vader en met zijn meerderjarigheid.

De jonge *sportsman*, uit vrije wil getransformeerd in

kunstenaar, inde een aanzienlijke hoeveelheid geld en staatspapier, en hij vertrok om het te verkwisten en de wereld af te reizen.

We weten allemaal uit Franse feuilletons dat reizen en de klassieken dienen om de jeugd te vormen en hun opvoeding te vervolmaken.

Weldra kon Velasco een volleerd technisch oordeel geven over Botticelli, Donatello, over de champagne van de weduwe Clicquot, de danseressen in de befaamdste *music-halls*, over alle mondaine gelegenheden in de voor naamste Europese hoofdsteden.

Verrijkt met deze wetenschap wierp hij een adelaarsblik om zich heen en kwam tot inzicht.

Buiten Spanje werd Velasco een ander mens; van een fervente anglomaan veranderde hij in een fanatieke hispanofiel.

Het is niet bekend of hij in een modieus restaurant een vergiftiging had opgelopen van een oester, zo een die tyfusbacillen in zich bergt, of dat hij een ongelukkig avontuurtje had beleefd; het geval wilde dat Juanito Velasco vond dat het buiten Spanje kwaad leven, kwaad schilderen en kwaad oesters eten was.

Het enige wat het waard was om door hem op het doek vereeuwigd te worden, al nam hij zelf de moeite niet de penselen op te pakken, was het tragische en het groteske, het waarlijk dionysische: taferelen van stieren, carnavaleske bacchanalen, processies op het platteland, bebloede Christussen, nachtelijke aanbiddingen...

Velasco accepteerde uitsluitend onvervalst Spaanse, zuiver Castiliaanse kunst, en hoe wreder en gewelddadiger, hoe beter.

Als Velázquez een god was, was Goya zijn profeet. Als er in de Spaanse kunst één gaarde is die vol zit met aangename en onwaarschijnlijke verrassingen, dan is het wel die van Don Francisco de Goya y Lucientes.

‘In het huidige Spanje,’ beweerde Velasco, ‘zijn er slechts twee interessante schilders: Regoyos en ik. Maar als het op banderilla’s plaatsen aankomt, ben ik de beste.’

Inderdaad had Velasco op briljante wijze met een paar jonge stieren gevochten, waarbij hij zijn faculteiten had gedemonstreerd, zoals de kenners van het stierengevecht dat noemen.

Ik heb Velasco diverse malen gezien in Madrid en Sevilla, bijna altijd in gezelschap van ijzervreters, en hij sprak dan over zijn plannen, die hij soms verwezenlijkte, en over zijn schilderijen, die hij nooit verwezenlijkte.

Op een dag aan het einde van de zomer was ik in een dorpje aan de Baskische kust, en daar ontving ik een telegram waarin stond: ‘Kunt u vanmiddag met de trein van twintig over drie naar Biarritz komen? Ik heb u nodig als getuige bij mijn huwelijk. Zo ja, stuur me dan een telegram. Ik zal op u wachten op station La Négrresse. *Juan de Velasco.*’

Ik antwoordde dat ik zou komen, nam de trein naar Biarritz, kwam aan op het Négrresse en trof Velasco heel elegant in het zwart gekleed aan, ongedurig aan een sigaret trekkend.

We liepen het station uit, stapten in een rijtuig en namen de straatweg.

‘Excuseer dat ik u heb laten komen,’ zei Juan, met zijn witte tanden op de Egyptische sigaret bijtend; ‘ik zou u niet lastig hebben gevallen als die achterlijke neef van me gekomen was zoals hij beloofd heeft. Heeft u er bezwaar tegen als getuige te fungeren bij mijn huwelijk?’

‘Geen enkel bezwaar.’

‘Ik trouw namelijk met een gescheiden Russin.’

‘Kijk aan! U bent een dromer. Waar trouwt u? Op het stadhuis?’

‘Nee. Op het stadhuis doen ze moeilijk. De burgemeester is een republikeinse socialist, en – dat zul je net

zien! – hij denkt dat het huwelijk iets heiligs en respectabels is. Gezien de obstakels hebben mijn verloofde en ik besloten in de Russische kapel te trouwen.’

‘Doen ze daar minder moeilijk?’

‘Ja, veel minder. De enige voorwaarde van de pope is dat als we kinderen krijgen, we ze een orthodoxe opvoeding geven.’

‘En wat heeft u aan orthodoxe kinderen?’

‘Pf! Lang mogen ze leven.’

‘Ik zie dat de kwestie van de religie u niet veel zorgen baart.’

‘Totaal niet, dat mag u van me aannemen.’

‘Laat uw familie het niet horen!’

‘Die zal wel protesteren, maar verdorie!, je moet eerbare mensen iets geven om over te praten. Zo hebben ze iets te doen en bovendien een voorbeeld van een slecht karakter waar ze hun moraal tegen kunnen afzetten.’

‘Dus u ziet uw ondeugden als een ode aan andermans fatsoen?’

‘Is het niet een van de manieren om eer te bewijzen aan de deugd?’

‘Zo heb ik het altijd gezien.’

Het rijtuig waarin Velasco en ik zaten, reed in galop door Biarritz en stopte voor het hek van een hotel. We stapten uit het rijtuig, liepen door de tuin, bestegen de trap naar de eerste verdieping, hij belde aan bij een deur en we liepen door naar een kamer waar de verloofde van mijn vriend zich stond op te schikken, bijgestaan door een dienstmeisje.

‘Sacha,’ zei Velasco; ‘deze meneer zal ons terzijde staan als getuige van ons huwelijk. Hij is zo vriendelijk geweest speciaal voor ons de reis te maken.’

‘O, dank u wel!’

Ze gaf me glimlachend een hand. Ze was een vrouw van vierentwintig of vijfentwintig jaar, blond, heel wit en

rozig, met heldere en argeloze ogen, goudkleurige wenkbrauwen, een korte neus en dikke lippen, waarachter een sterk en glinsterend gebit verscheen als ze lachte.

Ze was geen knappe vrouw maar wel heel aantrekkelijk; ze had iets primitiefs over zich, iets naïefs.

Vergeleken met haar vormde Velasco een buitengewoon contrast, met zijn donkere huid, zijn uitspringende en licht gebogen neus, zijn zwarte haar en zijn dichte wenkbrauwen.

Ik stelde me hem voor als een Romein uit oude tijden met een Scytisch meisje dat hij geschaakt had in de maagdelijke wouden van het onontdekte Europa.

Sacha vroeg me of ik haar en haar aanstaande wilde vergeven dat ze me hadden laten komen en me in mijn dagelijkse bezigheden hadden gestoord. Ik antwoordde dat ze zich niet hoefden te bekommeren om de tijd van een nietsdoener.

Sacha liet me een meisje zien, een blond meisje van drie of vier jaar, dat eruitzag als een pop. Op dat moment zat ze te spelen in de serre, met een Russische dienstmeid, een zigeunerachtig type.

Velasco nam me mee naar de kamer die hij voor mij in orde had laten brengen, en even later kwam hij me halen, gekleed in een jacquetjas en met gele handschoenen.

De verloofde was klaar met haar toilet; ze was in het zwart gekleed en droeg een bos rozen en chrysanten.

Ze stopte een bloem in mijn knoopsgat en zei:

‘U vindt het toch niet erg als de hotelknecht de andere getuige van ons huwelijk is, of wel?’

‘Nee, helemaal niet.’

‘We kennen hier niemand, en we hebben een beroep moeten doen op hem.’

‘O, natuurlijk.’

‘Ik was een beetje bang dat u zou weigeren. Ze zeggen immers dat Spanjaarden zo ontoegankelijk zijn!’

‘Dat is een sprookje.’

Het bruidspaar en ik liepen de trap af en even later kwam de *garçon* die het huwelijk samen met mij moest bijwonen. Het was een joods type, heel donker, met de neus van een gier en zwarte krullen. Hij zei dat het rijtuig klaarstond. Het rijtuig was een antieke karos; de koetsier en de lakei droegen blauwe livreen met zilveren galonnen.

‘Waarom hebben ze dit rijtuig laten komen?’ vroeg Velasco.

‘Het is hier gewoonte om het bruidspaar in dit soort koetsen te vervoeren,’ antwoordde de knecht.

‘Die Fransen overgieten alles met een vaudeville-sausje!’ zei Velasco.

Sacha schoot in de lach. We liepen de tuin door en stapten in de gegalonneerde bruidskaros. In een mum van tijd kwamen we aan bij de Russische kerk, we liepen snel het bordes op en gingen de vestibule in. De koster nam ons mee naar de kapel en daarna ging hij de pope halen. De kapel was indrukwekkend: groot, stil, duister. Het vage schemerlicht viel naar binnen door een hoog raam en zette het middenschip in een onbestendig halfdonker.

Het bruidspaar en de twee getuigen bleven een beetje bedeesd staan wachten.

Plotseling ging er naast het altaar een deur open en verscheen de in het wit geklede pope. Het was een jonge man, met een rode baard, een spitse neus, een bril en lang haar.

Het bruidspaar liep naar voren totdat ze vlak tegenover hem stonden en wij, de getuigen, bleven een paar passen achter hen staan.

De pope stak twee kaarsen aan, nam ze in zijn linkerhand en zegende enkel de bruidegom met zijn rechterhand; daarna legde hij een vinger op het voorhoofd van de bruid en gaf een kaars aan beide jonggehuiden.

De hotelknecht stond er zo plechtstatig bij en zag er zo

apart uit, met zijn zwarte kroeshaar, zijn kromme neus, die dreigend naar de hemel wees, zijn ongedwongen houding en zijn witte handschoenen om zijn gevouwen handen, dat ik moeite had mijn lachen in te houden.

Om mijn ongepaste lachneigingen te onderdrukken, trok ik een bedrukt gezicht en stelde me voor dat ik een uitvaartplechtigheid bijwoonde.

De misdienaar bracht twee grote kronen met stenen in allerlei kleuren, gaf er een aan mij en de andere aan de knecht en we moesten ze boven het hoofd van het bruidspaar houden.

De pope nam de jonggehuwden bij de hand en liep met hen naar voren en naar achteren; wij, de getuigen, moesten met de kronen boven onze macht voor- en achteruitlopen, wat nogal vermoeiend was.

Ondertussen begon de misdienaar een gebed op te zeggen waarin om de haverklap het woord *Gospodin* voorkwam. De pope antwoordde zingend en zwaaide het bruidspaar wierook toe.

Vervolgens wisselden ze de ringen uit en dronken ze water en daarna wijn uit dezelfde kelk.

Toen de plechtigheid ten einde was, gingen we allevier naar de sacristie en daar tekenden het bruidspaar en de getuigen in een boek.

Terstond verlieten we de kapel en keerden terug naar het hotel in de karos.

Velasco verscheen in mijn kamer in zijn gewone pak, we maakten een praatje, daarna gingen we naar beneden naar de salon en een uur later liet Sacha zich zien. Ze had haar dochttertje in de wieg te slapen gelegd, onder de hoede van het kindermisje.

Sacha, Velasco en ik gingen dineren in het Grand Hôtel.

Als zoon van een wijnbouwer en man met een exquisite smaak liet Velasco bijzondere en exorbitant dure wijnen op tafel brengen. Tijdens de maaltijd spraken we over van

alles: schilderkunst, beeldhouwkunst, politiek, Rusland, Spanje.

Velasco vertelde gedetailleerd over de stierengevechten in de dorpen in La Rioja en over de processie tijdens de Goede Week in een dorp vlak bij Logroño. Omdat hij Frans moest spreken, kon hij geen duidelijke indruk geven van de *couleur locale*, en hij begon op de menukaart silhouetten te tekenen van stierenvechters, picadores, zwaarden en vervolgens profielen van pastoors, plattelanners, kosters en de goegemeente. Hij schiep een ware grafische *espagnolade*.

Na het avondeten gingen we naar het casino. Velasco zette enige franken in, die hij verloor aangezien hij geluk had in de liefde. Ik zat lang met Sacha te praten.

Ze zei dat ze van plan was om met haar man naar Spanje te gaan, waarschijnlijk naar Sevilla. De Russin had in het algemeen absurde ideeën over ons land, maar ze was heel argeloos, heel sympathiek, heel opgewekt.

Ze wist niet wat ze van Spanjaarden moest denken. Haar man en ik waren zo verschillend, hoewel we allebei Spaans waren en uit plaatsen kwamen die vrij dicht bij elkaar lagen!

‘Zijn de meeste Spanjaarden zoals u of zoals Juan?’ vroeg Sacha me.

‘Geen idee! Het is moeilijk om daar een antwoord op te geven. Ik zou de Spanjaarden, uw echtgenoot en mezelf heel goed moeten kennen, en dat is niet makkelijk.’

‘Ja, dat klopt; maar als het onontbeerlijk zou zijn zo’n grondige kennis te bezitten alvorens een mening te geven, zou niemand ooit zijn mening geven.’

‘Daar hebt u gelijk in.’

‘Als klein meisje,’ voegde ze eraan toe, ‘dacht ik dat Spanjaarden bleke, droevige mannen waren, heel galant en smoorverliefd.’

‘En waarom?’

‘Om een van de eerste romans die ik las, waarin plaatjes stonden van ridders met lange haren en waarin gesproken werd over het nobele liefdesverdriet van een Spaanse edelman.’

Ik zei tegen de Russin dat Spanje een heel realistisch land was, waarin de mensen te veel sliepen maar weinig droomden, en zij meende dat ik grappig probeerde te zijn. Het was heel laat toen we het casino uitkwamen en we gingen naar het hotel.

Toen ik de volgende dag opstond voor het ontbijt, trof ik Velasco en Sacha aan; ze zaten op me te wachten.

Velasco had besloten een automobiel te huren voor een paar dagen en de dorpjes in de omgeving te bezichtigen.

‘Wie gaat de automobiel besturen? Die man van u?’ vroeg ik aan Sacha.

‘Ja.’

‘Dan kunnen we onze ziel wel aanbevelen aan God. Het is levensgevaarlijk met hem aan het stuur.’

‘Nee, hoor. Hij rijdt heel goed.’

Sacha en haar dochter, de kleine Olga, het kindermisje en ik stapten in de automobiel en Juan ging op de plaats van de bestuurder zitten.

Zo leefden we gedurende een week: rondrijdend, uitstappend in dorpjes, etend in herbergen.

Als goed automobilist bekommerde Velasco zich alleen maar om de motor, de benzine, de banden; aan het landschap schonk hij geen aandacht.

De Russin was weg van die Baskische gehuchten, met hun kerkhof rondom de kerk en hun oude, zwart uitgeslagen huizen. Vooral een oord in de buurt van Biriatou vond ze verrukkelijk.

We gingen verscheidene malen naar Spanje, langs de kust en ook via Roncesvalles, halt makend in Saint-Jean-Pied-de-Port en in Burguete. Er was aan beide kanten van de Pyreneeën geen dorp dat we niet bezochten. Sacha

sprak met mij over haar leven, haar dromen, haar artistieke en politieke idealen.

Velasco sloeg geen acht op de ontboezemingen van zijn vrouw; hij vond het vast sentimentaliteiten, zonder veel belang.

Als we 's avonds terugkwamen in Biarritz, aten we gewoonlijk typisch Russische gerechten in het hotel, een bonensoep die *tji* heet, *kasja* en nog wat spijzen waarvan de naam en de smaak me zijn ontschoten; omdat we – of in ieder geval ik – doodmoe terugkwamen, kwam ik mijn kamer niet uit.

Van mijn vriendschap met Sacha bleven me een aantal woorden in het Russisch bij, waarvan ik me nu alleen nog kan herinneren dat *kosjka* poes is en dat *dobroy nochi* welterusten betekent.

Hoewel Velasco en Sacha erop aandrongen dat ik bij hen bleef, ging ik na verloop van een week naar het dorpje waar ik de zomer had doorgebracht en daarna keerde ik terug naar Madrid.

II

EEN BRIEF VAN SACHA

Er verstreken meerdere jaren en op een dag ontving ik een ansichtkaart uit een dorp in Zwitserland. Hij was van Sacha. Ik antwoordde ook met een ansicht en stuurde haar een van mijn boeken.

Maanden later schreef Sacha me deze brief in het Frans:

Geachte heer,

Dank u voor de belangstelling die u voor mij getoond heeft en voor uw boek. Ik heb het met veel interesse gelezen, omdat ik meer te weten wilde komen over het land dat zo onaardig tegen mij is geweest en dat mij desondanks zo na aan het hart ligt.

In uw boek heb ik het Spaanse leven teruggevonden dat me zo in de war heeft gebracht, het ongeregelde, ruige, meedogenloze leven, dat nochtans zulke ridderlijke gevoelens en ongewone deugden voorbrengt. Spanje moet wel iets heel menselijks hebben, want ik denk er heel vaak aan terug, en niet onverschillig of rancuneus, maar met warmte en ware liefde.

Nu ik u zit te schrijven, krijg ik zin om te huilen; in de tijd dat ik u leerde kennen, koesterde ik grote illusies. Uzelf hebt daaraan bijgedragen. Ik dacht de de meeste mensen in Spanje zoals u waren, apathisch, beschouwend, ietwat grijs, en daar was ik blij om, want ik veronderstelde dat ik in uw land een kalm en vredig leven zou leiden. Wat zult u destijds wel niet gedacht hebben van die Russin? Nu ik zo teleurgesteld ben in Spanje en in mijn echtgenoot, zult u met me te doen hebben en zit u vast meewarig te glimlachen.

Ik bevind me aan de oevers van het Meer van Genève,

in een dorp, in een oud, reusachtig, koud en triest huis. Ik ben hier ingetrokken omdat ik er rust en vrede dacht te vinden voor mijn geest, en ik heb me vergist. De kleine Olga voelt zich niet goed, misschien is het een voorbijgaande zwakte maar het doet me veel verdriet. Mijn gedachten zijn steeds treuriger, mijn geest is steeds banger voor pijn.

Deze mooie herfstdagen vervullen me met weemoed.

Ik denk erover terug te keren naar mijn land, naar het huis van een oude vriendin van mijn arme moeder, voor wie ik genegenheid koester en die nog steeds van me houdt; dit idee om me in Rusland te vestigen trekt me niet aan; het lijkt me het definitieve bewijs dat mijn leven mislukt is.

Het is heel hard voor een vrouw om zonder hoop, zonder vriendschap te moeten leven.

Ik heb in de landen van de zon een deel van mijn ziel achtergelaten, die ik nu verminkt en verschaald mee terug neem naar het huis dat ik in de steek gelaten heb; naar het vaderland dat voor mij geen vaderland meer is. Ik ben bang om nieuwe mensen te leren kennen; het is verschrikkelijk om zo te leven, rondtrekkend van de ene naar de andere plaats, van het ene naar het andere hotel. Tot ziens.

Herinnert u zich onze tochten over de wegen van uw landstreek nog? Als u nog een keer in Biriatoou komt – Biriatoou heette dat oord toch? – doe het dan de groeten en denk aan mij terug. Met een hartelijke groet van uw vriendin,

Sacha V. Savarof

Ik was erg onder de indruk van deze brief. Bij het doornemen van mijn papieren stuitte ik nu en dan op de brief en dan vroeg ik me af wat er van die hartelijke en sympathieke Russin zou zijn geworden.

Jaren later hoorde ik over Velasco. Hij was een heel ernstig heer geworden, die zijn zaken heel verstandig beheerde.

Op een dag kwam ik hem tegen in de trein en ik vroeg naar zijn vrouw. Het was te zien dat hij niet graag over haar sprak.

Zonder Sacha te noemen zei Velasco botweg dat de vrouwen die zichzelf beschaafd vinden het gruwelijkste product van de beschaving zijn; dat de enige taak van de vrouw was in de keuken staan en de kinderen verzorgen; dat hij de suffragettes en de feministes op straat zou laten geselen...

‘En u... hoe is het nu tussen u en Sacha? Bent u uit elkaar?’

‘Ja, we zijn uit elkaar; zij wilde dat. Ze heeft me er een gunst mee bewezen.’

Velasco hakkelde over de dwaasheden van de jeugd en zei ten slotte:

‘Geloof u me, er valt niet te leven met een vrouw zonder geloof.’

Ik keek hem een beetje verbaasd aan.

‘Dus u bent inmiddels tot de conclusie gekomen dat het geloof iets nuttigs is, is het niet?’ vroeg ik.

‘Ja, het lijkt me nuttig voor de anderen,’ antwoordde hij beslist.

III EEN FEMINISTISCHE MADAME

Een tijd later leerde ik in Genève, in het huis van een docent, een Zwitserse dame kennen, een feministe die veel had gereisd en bijna twintig jaar in Rusland had gewoond. Het was een lange, geestige vrouw met kleine oogjes en een papegaaieneus, enorm opgedoft en koket, ondanks haar leeftijd.

Deze dame sprak veel over Rusland en in de loop van het gesprek liet ze herhaaldelijk de naam van generaal Savarof vallen.

‘Ik heb een Russin gekend die Sacha Savarof heette,’ zei ik tegen haar. ‘Ik weet niet of ze familie is van die generaal.’

‘Sacha! Nou en of! Ze is zijn dochter. Hebt u haar in Sevilla leren kennen?’

‘Nee; in Biarritz, waar ik getuige was van haar huwelijk.’

‘Ongelofelijk! Men moet de yankees gelijk geven als ze zeggen: De wereld is klein. Bent u een vriend van de heer Velasco?’

‘Alleen maar een kennis.’

‘Gelukkig maar. De heer Velasco is een geval apart. En de heer Arcelu, kent u die?’

‘Nee.’

‘Hij is familie van Velasco.’

‘Ik ken hem echter niet. En Sacha? Waar is ze?’

‘In Moskou nu. Ze is er slecht aan toe, de arme vrouw.’

‘En het meisje? De kleine Olga?’

‘Bij haar oom, in Sint-Petersburg.’

Die dame kende het leven van Sacha tot in de details; ze wilde me overtuigen van de verdorven levenswandel

van mannen in het algemeen en van Spaanse mannen in het bijzonder.

Waarschijnlijk was dat de enige reden dat ze me bij haar thuis uitnodigde en de geschiedenis van Sacha's leven vertelde, en ze liet me een pak brieven lezen en enige aantekeningen die de Russin gemaakt had toen ze in Spanje was.